

már közvetlenül a front elvonulása után, 1944 novemberében megindult a szerb tanítási nyelvű oktatás. Nem sokkal ezután megkezdődött a román és a szlovák nyelvű közoktatás szervezése is, és 1945-től a szovjet katonai parancsnokságok is támogatták az iskolai oktatás igények szerinti újraindítását. Jogszabályi kereteket azonban csak a 10 030/1945. ME rendelet biztosított; az Ideiglenes Nemzeti Kormány ebben az 1945. október 24-én kelt dokumentumban már lehetővé tette, hogy ott, ahol legalább tíz tanuló szülei kérik, szavazással dönthessenek arról, hogy a nemzetiségi szülők a gyermekeiket az általános iskolában anyanyelvükön kívánják-e taníttatni (a magyar nyelv tantárgyként meghagyásával), vagy pedig a magyar tannyelvű oktatás mellett igénylik anyanyelvük tantárgykénti oktatását. Hasonló szabályokat kívántak bevezetni a középfokú oktatásban is, de megnyugtatóan ekkor még nem sikerült rendezni a helyzetet: 1946-ban és 1947-ben ismét jogi szabályozásra volt szükség.

Változást az Alkotmány jelentett, amely kimondta, hogy hazánk „a területén élő minden nemzetiség számára biztosítja az anyanyelvén való oktatásnak és nemzeti kultúrája ápolásának lehetőségét.” Ugyanakkor állandó problémát jelentett a nemzetiségi oktatási intézmények, illetve a nemzetiségi oktatásban résztvevő tanulók alacsony száma, ezért 1951-től már 15 szülő igénybejelentése esetén is lehetőség nyílt a nemzetiségi nyelven való oktatásra. Ehhez természetesen a megfelelő képesítéssel és nyelvi ismeretekkel rendelkező pedagógusokra is szükség volt (tovább-, illetve átképzésüket is ki kellett dolgozni a minisztériumokban), de gondot okozott már az is, hogy bár a tanulóknak lehetővé tették az anyanyelvű oktatásban való részvételt, az

iskolában tanítási nyelvként használt irodalmi idegen nyelv eltért a gyerekek „otthonról hozott”, sokszor táj-jellegű nyelvismeretétől. Ezzel kapcsolatban a Közoktatásügyi Minisztérium Kollégiuma arra a – szerző által is idézett – keserű megállapításra jutott, hogy, jóllehet a minisztérium biztosítja a nyelvhasználat jogát az oktatásban, a tanulók azonban „döntő többségében két-nyelvűek, az irodalmi nyelvet nem beszélik, nyelvük a telepítés idejét, tehát általában a 18. századi állapotot tükrözi.”

Részben ezért is következett be, hogy 1960-tól minisztériumi utasításra a nemzetiségi tannyelvű iskolákban is magyarul tanították a reáltárgyakat és a testnevelést. Kétnyelvű iskolatípus született tehát az addigi nemzetiségi tannyelvű intézmények helyett, de megmaradt az ún. nyelvtanító iskolák típusa is. Ezt a képet árnyalta az 1961. évi oktatási törvény is, valamint az, hogy az iskolák körzetesítése miatt a hatvanas évek közepére jelentősen lecsökkent a nemzetiségi anyanyelvet tanulók száma. Csak 1985-ban indult újra a nemzetiségi tannyelvű oktatás, de – az előző évtizedek tapasztalataival ellentétben – sikeresnek is bizonyult: 1989 őszén több mint 58 ezren részesültek nemzetiségi oktatásban, de valószínűleg még ez a létszám is alulmúlta a nemzetiségi önazonosság megőrzéséhez szükséges, optimális létszámot.

A könyvet mintegy harmincoldalas, levéltári dokumentumokat tartalmazó válogatás zárja, amely nagy segítséget jelenthet a kisebbségi oktatással és a kisebbségi joggal foglalkozó hazai és határon túli szakemberek számára is.

Kiss Bernadett

A magyar alkotmánytörténet egyes kérdéseiről – főként külföldi kutatók számára

Ruszoly József:
Beiträge zur neueren Verfassungsgeschichte
Ungarische Rechtshistoriker-sorozat
Gondolat kiadó, Budapest, 2009, 627 p.
ISBN 978 693 693 128 5

A magyar jogtörténet fejlődését egyre gyakrabban értékeli a kutatók összehasonlító szempontból. Erre elsősorban akkor adódik lehetőség, ha az érdeklődő számára érthető nyelven hozzáférhetőek a források. A magyar jogtörténészek egyre nagyobb számban dolgoz-

nak idegen nyelvű forrásokkal, elsősorban német és angol anyagokkal, de egy-egy érdekesség a környező országok szláv nyelveit beszélők számára is megismerhető már. A külföldi kollégák hasonló érdeklődését azonban igencsak szűk körben lehet kielégíteni, mivel Magyarországon még mindig nagyon ritka a magas színvonalú kutatómunka idegen nyelven történő publikálása. Többek között ezt a hézagot kívánja kitölteni a magyar jogtörténészek műveit német nyelven megjelentető „Ungarische Rechtshistoriker” sorozat a Gondolat Kiadó gondozásában. Máthé Gábor és Stipta István műveit követően 2009-ben Ruszoly József írásainak válogatása látott napvilágot német nyelven.

Ruszoly professzor a szegedi egyetem jogi karán szerzett diplomát, s tudományos munkásságának kezdeteitől majd két évtizeden át – amely időszak alatt egyetemi docensi fokozatig emelkedett – ezen intézmény jogtörténelmi tanszékén tevékenykedett. 1981-ben költözött át Miskolcra, hogy az ottani felsőoktatási intézményben létrehozza, megszervezze és hét éven keresztül vezesse a jogtörténelmi-tudomány tanszékét. Később visszatért alma materébe, ahol 1986 óta egyetemi tanárként a szegedi jogtörténelmi tanszék vezetője.

Mindeközben 1995-től aktív szerepet vállalt a debreceni egyetemen a jogi oktatás újjászervezésében, s különösen a jogtörténelmi tanszék létrehozatalában. Ezen munkásságáért az intézmény 2006-ban díszdoktorrá avatta. Szakmai kutatómunkáját illetően Ruzsoly professzor érdeklődése rendkívül széleskörű, írásaiban számos területre kitér, amelyek némelyikén egyedülállónak mondható munkássága. Különösen jelentős a magyar jogtörténetben a reformkort követő száz évet illetően végzett kutatómunkája, amelyből a választójog, a munkásmozgalmak és a parlamentáris berendezkedés alapvető kérdésköréit érintő írásai jelen német nyelvű gyűjteményben is vezető szerepet kaptak.

A *Beiträge zur neueren Verfassungsgeschichte* tematikusan szerkesztett kötet. Hét témakörre tagolódik, amelyekből az első kettő teszi ki a több mint 600 oldalas mű közel felét. Az első, *Alkotmány és képviselő* címet viselő részben a szerző európai összehasonlításból kiindulva, pontosabban a német szövetségi rendszer berendezkedéséhez hasonlítva kezdi el a magyar népképviselői berendezkedés fejlődésének bemutatását, részletesen kitérve a honi választójogi szabályok fejlődésére, szélesedésére. Szintén ebben a részben kap helyet a reformkor fontos, külföldön is tapasztalatot szerzett magyar politikusa, Szemere Bertalan Borsod megyében végzett tudományos tevékenységének bemutatása, amely mintegy esettanulmányként konkrétumokon keresztül ismerteti az állami szintű szabályozások helyi megvalósíthatóságának nehézségeit és Szemere proaktív munkásságát. Új fejezetben mutatja be Kossuth Lajos *Pesti Hírlapjának* szerepét a reformkor időszakában. Ebben az írásban különösen jelentős, hogy a szerző magyarázatot ad a magyar történelmi alkotmány mibenlétére, amely a külföldi olvasók számára alapvető fontosságú lehet. A kronológiai rendet követve az első rész eljut az „új magyar alkotmányként” aposztrófált áprilisi törvényekhez, azok részletes bemutatásához, ismertetéséhez. A válogatás ezután ismét visszatér korábban felvetett témájához, a választójog – ezúttal egyaránt az aktív és a passzív – kérdéseire, s bemutatja a széles körű parlamenti viták részleteit. Egy újabb esettanulmány levéltári kutatások alapján Selmezbánya, Besztercebánya és Körmöcbánya választójogi szabályozásának 1848 és 1874 közötti alakulását foglalja össze. Az első rész záróakkordjaként az erdélyi országgyűlés alakulásának története olvasható az 1866 és 1872 közötti években.

A második részben, amely a *Nemzet és nemzetiség* címet kapta, Ruzsoly az 1849. július 28-iki szegedi nemzetiségi törvény létrejöttét, körülményeit, történelmi háttérét és tartalmát mutatja be, amelyhez szervesen kapcsolódik a második írás az első magyar nemzetiségi törvényről a közép-európai alkotmányfejlődés tükrében, a szabadságharc időszakában. A harmadik tanulmány a közjogi fejlődés történetét ismerteti, különös tekintettel Deák Ferenc szerepére az 1867. évi kiegyezés felé vezető úton. A kötet harmadik (*Munkások és a választójog*) részében – bár kisebb terjedelemben, de hasonló részletességgel – foglalkozik a munkásmozgal-

mak megjelenésével, követeléseikkel és azok gyakorlati megvalósulásával, bemutatva a 20. század előtti európai trendeket és az 1938-ig vizsgált magyarországi időszakot. Itt is mintegy a kronológiai elrendezést követve, a negyedik rész (*A történelmi alkotmány megszűnése*) első írásában a magyar országgyűlés, az ezzel kapcsolatosan gyakorolható államfői jogkör és a választójog alakulását mutatja be a második világháború végéig. A második írás az 1944 és 1946 közötti időszak kodifikációs eseményeit követve elemzi a második magyar köztársaság létrejöttét. Ezt követően Csekey István életművének – a magyar alkotmányfejlődés aspektusából történő – bemutatását olvashatja az érdeklődő. Az ötödik rész (*Országgyűlési választási felülvizsgálat*) mind az európai, mind pedig a magyar területeken bemutatja és elemzi az országgyűlési választási felülvizsgálat intézményét, sőt egészen a rendszerváltozáskor az Ellenzéki Kerekasztal tárgyalásai során felmerült változtatásokig végigkísérve ismerteti azt. A hatodik részben a szerző a *Kisajátítás* jogintézményéről ír Magyarországon 1836–1944 között. Az utolsó, hetedik részben (*Három jogtörténetész*) pedig Hajdu Lajos, Both Ödön és Bónis György életművébe enged rendkívül rövid betekintést Ruzsoly József.

Összességében a kötet átgondolt, tematikus válogatás, amellyel valamennyi külföldi jogtörténész könnyen tud dolgozni, ismereteit bővíteni. Stílusát illetően könnyen olvasható, pontos, és – még a nehezen fordítható történelmi magyar jogintézmények terminus technikusait is – megfelelően kifejező a német szöveg. Tartalmát tekintve a Ruzsoly professzortól megszokott pontosság és részletesség jellemzi az írásokat. Különösen kiemelendő, hogy a kötet számos függelékében eredeti jogszabályszövegeket, jegyzőkönyveket vagy sajtótermékeket ismertet pontos német fordításban, ezzel is elősegítve az idegen nyelven kutató kollégák mélyebb ismeretszerzését. Formai szempontból kellően tagoltnak mondható a szöveg; a csupán egy-egy témakör iránt érdeklődő olvasó is el tud igazodni benne. Az irodalomjegyzék az összegyűjtött tanulmányok eredeti megjelenési helyeit rögzíti, igazi forrásokra inkább a lábjegyzetek utalnak, miként ez egy tanulmánykötetnél megszokott. A részletes és pontos névjegyzék a kötet végén rendkívül hasznos segítséget nyújt valamennyi kutató számára.

Nem véletlen, hogy szinte valamennyi neves jogtörténész manapság is együttműködik külföldi partneregyetemekkel, kollégákkal. Az *Ungarische Rechtshistoriker* sorozat valóban fontos előrelépés a nemzetközi összehasonlító jogtörténet-tudomány fejlődése szempontjából. Ruzsoly József írásainak gyűjteményes kötetét remélhetőleg még sok hasonló színvonalú mű követi majd a sorozatban. Így lehet ugyanis a legkönnyebben kiegyenlíteni a jelenleg meglehetősen felemás viszonyt, amely a külföldi és a magyar jogtörténész kutatók között jelenleg még fennáll.